МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економіки, підприємництва та інформаційних технологій
Кафедра підприємницьких та соціальних технологій

Допущено до захисту
“_____” _____ 2026 р.
Зав. кафедри, д.е.н., професор
_____ **Соколюк С.Ю.**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Демографічні втрати населення України в умовах війни

Виконала – студентка 4 курсу,
групи 41-сз
освітньої програми
«Соціальне забезпечення»
спеціальності 232 Соціальне забезпечення
Шеленгівська Таїсія Олександрівна
Науковий керівник – д.е.н., професор
Соколюк Сергій Юрійович

Умань – 2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки і підприємництва

Кафедра підприємництва та бізнес-технологій

Освітня програма *«Соціальне забезпечення»*

Спеціальність *232 «Соціальне забезпечення»*
(код, назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

_____ _____
(підпис) (ініціали, прізвище)
“_____” _____ 2025 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Студенту ***Шелентівській Таїсії Олександрівні***
(прізвище, ім’я, по батькові)

1. Тема роботи **Демографічні втрати населення України в умовах війни**
керівник роботи *Соколюк Сергій Юрійович, д.е.н., професор*
(прізвище, ім’я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від *02.06.2026* року № *01-06/207*

2. Строк подання студентом роботи *01.06.2026*

3. Вихідні дані до роботи *статистичні матеріали Державної служби статистики України та Міністерства юстиції України; дані Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні; оцінки Інституту демографії та проблем якості життя НАН України; результати п'яти хвиль опитувань Центру економічної стратегії (ЦЕС) серед українських біженців за кордоном (2022–2026 рр.); звіти УВКБ ООН; наукові публікації вітчизняних і зарубіжних дослідників з питань демографічних втрат в умовах збройних конфліктів*

4. Перелік питань, які потрібно розробити

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ДЕМОГРАФІЧНИХ ВТРАТ

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА РІВНЯ ДЕМОГРАФІЧНИХ ВТРАТ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ СТАБІЛІЗАЦІЇ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

5. Перелік графічного матеріалу *Робота містить 6 таблицьі та 8 рисунків*

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів проекту	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	12.09.2025	
2.	Одержання індивідуального завдання	15.09.2025	
3.	Складання календарного плану написання кваліфікаційної роботи	15.10.2025	
4.	Підготовка до виконання кваліфікаційної роботи - підбір та вивчення літератури - участь у виконанні науково-дослідних робіт - виконання курсових робіт - інші заходи	впродовж навчання	
5.	Уточнення теми кваліфікаційної роботи та календарного плану-графіка, виходячи зі специфіки базового підприємства, установи	12.11.2025	
6.	Підготовка: - першого розділу - другого розділу - третього розділу - висновків	грудень 2025 січень-березень 2026 квітень 2026	
7.	Доопрацювання кваліфікаційної роботи з урахування зауважень наукового керівника	квітень.2026	
8.	Написання та оформлення роботи в остаточному варіанті	травень 2026	
9.	Перевірка роботи на академічний плагіат	08.06.2026	
10.	Одержання відгуку наукового керівника	09.06.2026	
11.	Попередній захист роботи на кафедрі	15.06.2026	
12.	Затвердження роботи завідувачем кафедри	16.06.2026	
13.	Одержання рецензії	17.06.2026	
14.	Захист кваліфікаційної роботи	25.06.2026	

Студент _____ *Шелегівська Т.О.*
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ *Соколюк С.Ю.*
(підпис) (прізвище та ініціали)

Реферат
на кваліфікаційну роботу бакалавра
«Демографічні втрати населення України в умовах війни»
факультету економіки, підприємництва та інформаційних технологій
Уманського національного університету садівництва
спеціальності 232 «Соціальне забезпечення»
Шеленгівської Таїсії Олександрівни

Кваліфікаційна робота присвячена комплексному дослідженню демографічних втрат населення України, зумовлених повномасштабним збройним вторгненням росії. Актуальність теми визначається безпрецедентними масштабами демографічної кризи, що охоплює одночасно чотири виміри: прямі людські втрати, вимушену зовнішню міграцію, депресію відтворення та деформацію вікової структури населення.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Обсяг роботи становить 44 сторінки основного тексту. Робота містить 6 таблиць, 8 рисунків. Список використаних джерел налічує 49 найменувань.

Метою роботи є комплексне дослідження теоретико-методичних і практичних аспектів оцінки демографічних втрат України внаслідок війни та розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо напрямів поліпшення демографічної ситуації.

У першому розділі розглянуто теоретико-методичні засади оцінки демографічних втрат: здійснено концептуальний аналіз поняття «демографічні втрати», охарактеризовано основні складові демографічного впливу збройного конфлікту, систематизовано методи оцінки (прямий облік, надсмертність, когортно-компонентний метод, репрезентативні опитування, великі дані) та визначено їхні переваги й обмеження в умовах активних бойових дій.

У другому розділі здійснено кількісну оцінку рівня демографічних втрат України в умовах війни: проаналізовано динаміку чисельності та структури населення, досліджено прямі безповоротні втрати, охарактеризовано кризу природного відтворення через призму показників народжуваності та смертності, а також оцінено масштаби і структуру міграційних втрат із визначенням перспектив повернення біженців.

У третьому розділі визначено стратегічні напрями стабілізації демографічної ситуації в Україні на основі Стратегії демографічного розвитку до 2040 року, сформульовано пріоритетні цілі та завдання у сферах міграційної політики, підтримки народжуваності, зниження передчасної смертності, активного довголіття та інклюзивного ринку праці.

Анотація

Кваліфікаційна робота присвячена комплексному дослідженню теоретичних засад, кількісної оцінки та стратегічних напрямів подолання демографічних втрат населення України в умовах повномасштабного збройного конфлікту. У роботі систематизовано методологічні підходи до вимірювання демографічних втрат та визначено їхні можливості й обмеження в контексті воєнної статистики. Здійснено кількісну оцінку взаємопов'язаних компонентів демографічних втрат: прямих безповоротних втрат населення, кризи природного відтворення, масштабних міграційних втрат та структурної деформації вікової піраміди населення. Визначено стратегічні напрями стабілізації демографічної ситуації в рамках Стратегії демографічного розвитку України до 2040 року.

Ключові слова: *демографічні втрати, збройний конфлікт, народжуваність, смертність, вимушена міграція, українські біженці, повернення мігрантів, демографічна безпека, людський капітал, демографічна стратегія.*

Abstract

The thesis provides a comprehensive study of the theoretical foundations, quantitative assessment, and strategic directions for addressing the demographic losses of Ukraine's population under conditions of full-scale armed conflict. The study systematises methodological approaches to measuring demographic losses and evaluates their applicability and limitations in the context of wartime statistics. A quantitative assessment is conducted of four interrelated components of demographic losses: direct irreversible population losses; a crisis of natural reproduction; large-scale migration losses; and structural deformation of the population age pyramid. The strategic directions for stabilising the demographic situation are identified within the framework of Ukraine's Demographic Development Strategy to 2040.

Keywords: *demographic losses, armed conflict, birth rate, mortality, forced migration, Ukrainian refugees, migrant return, demographic security, human capital, demographic strategy.*

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ДЕМОГРАФІЧНИХ ВТРАТ

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА РІВНЯ ДЕМОГРАФІЧНИХ ВТРАТ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Динаміка чисельності та структури населення України в умовах війни

2.2. Прямі безповоротні втрати населення України внаслідок війни

2.2. Аналіз процесів природного відтворення населення

2.3. Міграційні втрати України в умовах війни

РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ СТАБІЛІЗАЦІЇ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Демографічна безпека держави — здатність населення до сталого самовідтворення і збереження людського потенціалу — є фундаментальною умовою її існування та розвитку. Втрата критичної маси населення руйнує не лише поточний економічний потенціал, а й закладає механізм самовідтворюваного демографічного занепаду на десятиліття вперед.

Актуальність теми визначається тим, що демографічні наслідки тривалих збройних конфліктів є гетерогенними: вони включають щонайменше чотири різнорідних виміри — прямі людські втрати, примусове переміщення, депресію відтворення та деформацію вікової структури. Кожен з цих вимірів потребує самостійного аналізу, проте лише їх системний синтез дозволяє отримати цілісну картину стану людського потенціалу держави.

Метою роботи є комплексне дослідження теоретико-методичних і практичних аспектів оцінки демографічних втрат України внаслідок війни та розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо напрямів поліпшення демографічної ситуації.

Для досягнення визначеної мети було поставлено та вирішено наступні **завдання**:

- здійснити кількісну характеристику основних складових демографічних втрат України за 2022–2024 рр.;

- оцінити масштаби зовнішньої вимушеної міграції як найбільш масштабного компоненту цих втрат;

- проаналізувати процеси природнього відтворення населення через призму показників народжуваності і смертності;

- здійснити розробку стратегічних рекомендацій з удосконалення демографічної політики.

Об'єктом дослідження є процеси формування демографічних втрат в умовах війни та заходи поліпшення демографічної ситуації в Україні.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних та прикладних засад формування демографічних втрат в умовах війни та розробки стратегічних напрямів стабілізації демографічної ситуації в Україні.

Методологічну основу роботи складає комплекс загальнонаукових і спеціальних дослідницьких методів. Діалектичний метод застосовано для дослідження суперечностей демографічного розвитку в умовах кризи. Системно-структурний метод використано для виокремлення складових демографічних втрат як цілісної системи взаємопов'язаних явищ. Порівняльний аналіз застосовано при зіставленні динаміки показників народжуваності, смертності та міграції в різні хронологічні періоди. Економіко-статистичні методи використано при обробці даних Держстату, Мін'юсту та міжнародних організацій. Сценарне моделювання — при аналізі прогнозних оцінок чисельності населення та масштабів повернення біженців.

Інформаційна база дослідження включає офіційні статистичні матеріали Державної служби статистики України та Міністерства юстиції України; дані Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні; оцінки Інституту демографії та проблем якості життя НАН України; результати п'яти хвиль опитувань Центру економічної стратегії (ЦЕС) серед українських біженців за кордоном (2022–2026 рр.); звіти УВКБ ООН; наукові публікації вітчизняних і зарубіжних дослідників з питань демографічних втрат в умовах збройних конфліктів.

Структура та обсяг роботи. Робота включає вступ, три розділи та список використаних джерел. Обсяг основного тексту роботи становить 44 сторінки. У роботі представлено 6 таблиць та 8 рисунків, список використаних джерел налічує 49 найменувань.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ДЕМОГРАФІЧНИХ ВТРАТ

Оцінка демографічних втрат в умовах збройного конфлікту є одним із найскладніших завдань демографічної науки, що визначається специфічними методологічними обмеженнями воєнного часу: зруйнованою системою реєстрації актів цивільного стану, недоступністю окупованих територій, масовими переміщеннями населення та неможливістю проведення стандартних статистичних обстежень. У світовій науковій практиці сформувалось кілька базових підходів до виміру демографічних втрат, кожен з яких має свої переваги, обмеження та сферу застосування.

У демографічній науці не існує єдиного загальновизнаного визначення поняття “демографічні втрати”. У вузькому розумінні воно тотожне поняттю надсмертності (excess mortality) — тобто перевищенню фактичної смертності над тією, що спостерігалася б за відсутності кризової події. У широкому розумінні демографічні втрати охоплюють усі форми незворотного або потенційно незворотного скорочення чисельності та погіршення якісних характеристик людського потенціалу держави, включаючи вимушену міграцію, падіння народжуваності та деформацію вікової структури [41; 42].

Провідні дослідники — зокрема Kulu H. та ін. (2023) виокремлюють такі складові демографічного впливу збройного конфлікту: смертність серед військовослужбовців та цивільного населення; зниження народжуваності через стрес, невизначеність і відкладене планування сім’ї; вимушена зовнішня та внутрішня міграція; деформація вікової структури внаслідок специфічного гендерно-вікового профілю загиблих і мігрантів [43]. Фонд ООН у галузі народонаселення у своїй оцінці 2024 р. окремо підкреслює концептуальне розмежування між “прямими” демографічними втратами (загиблі й поранені) та “непрямими” (втрати людського капіталу через від'їзд, відмову від народжень і погіршення здоров’я нації) [44].

В українській науці найбільш розроблена концептуалізація демографічних втрат належить Е.М. Лібановій та науковцям Інституту демографії та проблем якості життя НАН України. Лібанова (2022) запропонувала розрізняти “демографічні втрати” як скорочення чисельності населення та “втрати людського потенціалу” — якісне погіршення його характеристик, що є ширшим поняттям і включає деградацію освітнього, кваліфікаційного та здоров’яформуючого компонентів нації [1; 45]. У концепції демографічної безпеки, розробленій науковцями НАН України, визначено “демографічну безпеку” як здатність населення до сталого самовідтворення та збереження людського потенціалу, а “демографічну загрозу” — як сукупність чинників, що ставлять під сумнів цю здатність [46].

Таким чином, поняття «демографічні втрати» трактується достатньо широко – від вузького розуміння як числа загиблих до комплексної концепції, що охоплює всі форми скорочення чисельності та погіршення якості людського потенціалу. В умовах тривалих збройних конфліктів більшість дослідників виокремлюють такі складові:

– прямі безповоротні втрати – загибель цивільних і військовослужбовців безпосередньо внаслідок бойових дій;

– вимушені міграційні втрати – еміграція, яка може набувати необоротного характеру внаслідок адаптації мігрантів у приймаючих країнах;

– втрати відтворення – падіння народжуваності нижче рівня простого заміщення поколінь;

– структурні демографічні втрати – деформація вікової піраміди, що призводить до самовідтворюваного демографічного занепаду наступних поколінь;

– примусові переміщення – депортація громадян на окуповану або іноземну територію.

Для оцінки демографічних втрат може бути використано ряд методів табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика методів оцінки демографічних втрат

Метод	Що вимірює	Переваги	Обмеження
Прямий облік (верифікація)	Задокументовані загиблі та зниклі особи	Точність, доказова база	Системне недовраховування; недоступність окупованих зон
Надсмертність (excess mortality)	Сукупний смертельний вплив кризи (прямий + непрямий)	Охоплює всі причини смертності; стандартизований	Нечітка база порівняння; неповнота реєстрації в Україні
Когортно-компонентний метод (CCMPP)	Чисельність і структура населення; прогнозні траєкторії	Системний; враховує гендерно-вікову специфіку	Залежить від якості вхідних даних; похибка накопичується
Репрезентативні опитування	Наміри мігрантів, мотиви відкладання народжень	Фіксує суб'єктивні чинники поведінки	Selection bias; декларація ≠ реальна поведінка
Великі дані (Big Data)	Переміщення населення в режимі реального часу	Оперативність; охоплення важкодоступних зон	Нерівномірне охоплення; питання доступу і стандартизації

Методи прямого обліку базуються на безпосередній верифікації конкретних фактів загибелі або зникнення осіб. В умовах поточного конфлікту в Україні основним інструментом прямого обліку цивільних жертв є моніторинг Моніторингової місії ООН з прав людини (ММПЛУ), яка фіксує лише ті випадки загибелі, що були безпосередньо верифіковані через задокументовані докази. ММПЛУ відкрито визнає, що її дані є нижньою межею реальних жертв, оскільки значна частка загиблих на окупованих і прифронтових територіях не піддається верифікації [7]. Аналогічний підхід застосовує Офіс Генерального прокурора України — перелік жертв серед цивільних, сформований за кримінально-процесуальними стандартами доведеності.

Прямий метод має ключову перевагу — максимальну точність та доказову базу, однак страждає від систематичного недоврахування. В умовах активних бойових дій, окупації та обмеженого доступу він дає лише нижню межу реальних втрат. Саме тому в демографічній науці і практиці міжнародних організацій прямі методи обліку традиційно доповнюються непрямими.

Найбільш теоретично обґрунтованим підходом до вимірювання демографічного впливу кризових подій — збройних конфліктів, пандемій, природних катастроф — вважається метод надсмертності. Надсмертність визначається як різниця між фактичною кількістю смертей у досліджуваний кризовий період та кількістю смертей, яка мала б місце за умови збереження доконфліктних тенденцій (контрфактичний базовий сценарій) [47]. Перевага цього методу полягає в тому, що він фіксує не лише прямі жертви бойових дій, а й непрямі — тобто смерті внаслідок руйнування системи охорони здоров'я, зростання стресу, дефіциту ліків, погіршення умов проживання та інших наслідків війни, що нерідко значно перевищують прямі бойові втрати за своєю чисельністю.

Водночас застосування методу надсмертності в умовах України 2022–2025 рр. пов'язане з суттєвими методологічними труднощами. По-перше, "базовий" рівень смертності для порівняння є невизначеним: Україна і до 2022 р. мала один із найвищих у Європі рівнів смертності, а дані починаючи з 2022 р. не публікуються повною мірою через воєнний стан. По-друге, масова вимушена міграція 5–7 млн осіб кардинально скорочує базу населення, відносно якої розраховуються коефіцієнти смертності, що ускладнює коректне порівняння. По-третє, на окупованих і прифронтових територіях стан реєстрації актів цивільного стану є вкрай незадовільним. З огляду на ці обмеження, дані Мін'юсту України щодо зареєстрованих народжень і смертей мають розглядатися як нижня межа реальних показників.

Для оцінки поточної чисельності та прогнозування майбутнього населення в умовах відсутності перепису провідне місце займає когортно-

компонентний метод. Метод базується на балансовому рівнянні: чисельність населення у момент часу дорівнює чисельності на початок базового періоду плюс народження за цей період мінус смерті за цей період плюс чистий міграційний приріст [48]. Кожна вікова когорта та гендерна група відслідковується окремо, що дозволяє враховувати специфічний гендерно-віковий профіль втрат, характерний для збройного конфлікту (переважна загибель чоловіків 20–45 років, еміграція жінок з дітьми).

Саме когортно-компонентний підхід використовують у дослідженні демографічних перспектив України, групою досліників Kulu H. та ін. (2023) моделюючи шість сценаріїв залежно від припущень щодо рівня смертності, обсягу еміграції та ймовірності повернення біженців. Їхні розрахунки показують, що залежно від тривалості конфлікту й масштабу репатріації чисельність населення України може скоротитися на 16–33% від довоєнного рівня протягом двох десятиліть [43]. Аналогічний підхід застосовує Віденський інститут міжнародних економічних досліджень у спільному дослідженні, де побудовано 202 вікових когорти для сценарного моделювання скорочення робочої сили і економічного потенціалу відновлення [49].

В умовах відсутності перепису населення (в Україні останній проводився у 2001 р.) та неповноти воєнної статистики Інститут демографії НАН України застосовує т.зв. “залишковий метод” (residual method): від даних на 1 січня 2021 р. поетапно віднімаються природне вибуття (зареєстровані смерті мінус зареєстровані народження за кожен рік) та чиста міграція (розраховується через дані прикордонного контролю й міжнародної статистики). Результуюча інтегральна оцінка поточної чисельності населення — 30,5 млн осіб на підконтрольній Україні території станом на 2025 р. — отримана саме цим методом [37; 38].

Окрему методичну групу становлять репрезентативні соціологічні опитування, які є незамінним інструментом для оцінки тих аспектів демографічних втрат, що не піддаються адміністративному обліку: наміри мігрантів щодо повернення, суб’єктивні мотиви відкладання народжень,

ступінь адаптації у країнах перебування. УВКБ ООН щорічно проводить “Дослідження намірів та перспектив” (UNHCR Intentions and Perspectives Survey) серед українських біженців у Європі; Центр економічної стратегії (ЦЕС) — серії хвиль опитувань Info Sapiens серед зовнішніх мігрантів [16]; у 2025 р. УВКБ ООН запустив щорічне Соціально-економічне опитування (SEIS) в 10 країнах-реципієнтах, охопивши понад 6 000 респондентів [40].

Ключовим методологічним ризиком опитувань є зміщення вибірки: люди, готові відповідати на питання про плани повернення, можуть систематично відрізнятися від тих, хто відмовляється від участі. Крім того, задекларовані наміри суттєво відрізняються від реальної поведінки в часовому горизонті 3–5 років, оскільки плани змінюються під дією економічних і безпекових обставин. Тому результати опитувань слід розглядати як індикатори поточних настроїв, а не як прогнозні оцінки [16].

Традиційна система демографічної статистики (перепис населення, поточний облік природного та міграційного руху) в умовах активного збройного конфлікту частково або повністю перестає функціонувати. Це зумовило підвищений науковий і практичний інтерес до альтернативних джерел демографічних даних — т.зв. великих даних (Big Data). До таких джерел в українському контексті належать: дані мобільних операторів про переміщення населення; транзакційні дані платіжних систем; дані реєстрів соціального захисту (одержувачів пенсій, соціальних допомог); дані платформ зайнятості та пошуку роботи; дані про завантаженість мобільних мереж і трафік у регіональному розрізі [50].

Використання Big Data дозволяє отримувати оцінки чисельності та переміщень населення у режимі, близькому до реального часу, що неможливо при традиційних методах статистичного спостереження. Разом з тим цей підхід має суттєві обмеження: нерівномірне охоплення різних вікових і соціальних груп (зокрема, старші особи та мешканці сільської місцевості значно гірше представлені у мобільних і платіжних даних); питання конфіденційності та доступу до комерційних баз даних; відсутність

стандартизованих методологій, що унеможливлює порівняння між різними дослідженнями. Незважаючи на ці обмеження, Держстат України у 2025 р. розглядає великі дані як один із ключових методів для здійснення поточної оцінки чисельності населення [39].

В умовах екстремальної невизначеності щодо тривалості й результатів збройного конфлікту точкові прогнози чисельності населення є неінформативними. Натомість основним прогнозним інструментом стає сценарне моделювання – побудова кількох альтернативних траєкторій демографічного розвитку залежно від різних комбінацій ключових невизначених параметрів. Для України такими параметрами є: тривалість і результати збройного конфлікту; частка мігрантів, що повернуться після його завершення; темпи відновлення народжуваності у "постконфліктний" період; обсяг і характер імміграційного притоку [43; 48].

Стратегія демографічного розвитку України до 2040 р., затверджена урядом у вересні 2024 р. за підтримки ЮНФПА, базується саме на сценарному підході: базовий та оптимістичний сценарії відрізняються за ключовими припущеннями щодо масштабу репатріації і зростання народжуваності [23]. ООН у своїх середньострокових прогнозах World Population Prospects також застосовує сценарний підхід, що дозволяє урядам і міжнародним організаціям обирати стратегію реагування залежно від того, який сценарій реалізується у дійсності.

Жоден із розглянутих методів оцінки демографічних втрат не є вільним від суттєвих обмежень в умовах поточного збройного конфлікту в Україні. Кожен з них охоплює різні аспекти демографічної реальності і страждає від специфічних методологічних недоліків, що унеможливлює абсолютизацію будь-якої окремо взятої оцінки. Узагальнюючи розглянуті підходи, можна зробити такий методичний висновок: в умовах збройного конфлікту жоден окремий метод не є достатнім, і лише їх тріангуляція — поєднання прямих даних, непрямих оцінок і соціологічних досліджень — дозволяє отримати відносно надійну картину демографічних втрат.

Усі кількісні показники, наведені в цьому дослідженні, слід розглядати в контексті притаманних кожному методу обмежень: дані Мін’юсту та ММПЛУ ООН є нижніми межами реальних показників; оцінки Інституту демографії НАН — результатами модельних розрахунків із закладеною похибкою; дані ЦЕС щодо намірів мігрантів — індикаторами настроїв, а не прогнозними величинами.

РОЗДІЛ 2
ОЦІНКА РІВНЯ ДЕМОГРАФІЧНИХ ВТРАТ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Динаміка чисельності та структури населення в умовах війни

Для розуміння масштабів наслідків війни необхідно розглянути довоєнний демографічний контекст. Демографічна історія України характеризується значними амплітудними коливаннями, зумовленими геополітичними та соціальними потрясіннями XX століття. Компенсація демографічних втрат, спричинених Другою світовою війною, та повернення до довоєнного кількісного базису відбулися лише у 1959 році, коли чисельність населення становила близько 42 мільйонів осіб. Історичний максимум демографічного розвитку був зафіксований у 1993 році, перешагнувши позначку у 52 мільйони громадян. Проте вже з 1994 року розпочався незворотний етап депопуляції, зумовлений стійким від'ємним природним приростом, за якого коефіцієнти смертності стабільно домінували над показниками народжуваності.

За даними єдиного Всеукраїнського перепису населення 2001 року, в країні проживало 48,5 мільйона осіб. Станом на початок 2022 року, згідно з розрахунками Державної служби статистики, на територіях, підконтрольних уряду, чисельність населення оцінювалася у 41,2 мільйона осіб — тобто за 29 років Україна втратила понад 11 млн мешканців або 21,1% пікової чисельності.

Головним рушієм депопуляції була хронічно від'ємна природний приріст: коефіцієнт народжуваності падав з 11,4‰ у 2012 р. до 7,3‰ у 2021 р., тоді як смертність стабільно перевищувала 12–18‰. У 2021 р. коефіцієнт природного приросту склав −11,2‰ — населення убувало майже на 12 осіб на тисячу жителів щороку.

Анексія АР Крим та початок збройного протистояння на Сході України у 2014 р. спричинили першу масштабну хвилю переміщення. За різними оцінками, кількість внутрішньо переміщених осіб у певні моменти досягала 1,6 млн, ще близько 1 млн осіб виїхали за кордон [4]. Протягом 2015–2021 рр. в Україні щороку реєструвалося від 6 до 12% зниження народжуваності — частково як відкладена реакція на стрес і невизначеність у прифронтових регіонах.

Таким чином, повномасштабне вторгнення 2022 р. нашарувалося на уже деформовану демографічну структуру і критично загострило наявні кризові процеси. За визначенням провідних дослідників Інституту демографії, воно «переклало на нову якість» хронічну депопуляцію, перетворивши її на демографічну катастрофу [6].

Україна вже до початку повномасштабного вторгнення знаходилася в стані хронічної демографічної кризи: природний приріст залишається від'ємним з 1993 р., а чисельність населення за 30 років скоротилася з 52,2 млн до 41,1 млн осіб — тобто зменшилась майже на чверть. Збройна агресія Росії стала потужним акселератором цих негативних тенденцій і водночас породила нові, якісно відмінні форми демографічних втрат.

За актуальними оцінками (табл. 2.1) станом на 2025 р., чисельність населення на підконтрольній Україні території становить приблизно 30–30,5 млн осіб, а разом з тимчасово окупованими регіонами — близько 35–35,5 млн [37; 38]. Зокрема, заступник директора Інституту демографії та проблем якості життя НАН України О. Гладун оцінює чисельність населення у 2025 р. у діапазоні 29–30,5 млн осіб на підконтрольній території [38]. Ці цифри свідчать про подальше скорочення порівняно з оцінками на початок 2025 р. (близько 31,1 млн на підконтрольних територіях за оцінкою Інституту демографії на липень 2024 р.). Відсутність перепису з 2001 р. та прогалини у даних воєнного часу унеможливлюють точний підрахунок класичним методом, а розбіжності виникають через те, що багато українців не знімаються з реєстрації, а частина

біженців планує повернутися. Незалежно від точної цифри, тренд однозначний: щорічне скорочення на сотні тисяч.

Таблиця 2.1

Оцінка чисельності населення України, млн осіб

Джерело	Оцінка чисельності, млн осіб	Територія	Примітка
Forbes Ukraine	30,5	Підконтрольна	Листопад 2025
Держстат (початок 2025)	33,4	Підконтрольна	Офіційна оцінка
Демографи НАН України	28–30	Підконтрольна	Оцінка 2025–2026
Загальна в кордонах	35–35,5	Включаючи ок уповані	Forbes та експерти

Окрім кількісних втрат, не менш важливою є якісна деформація демографічної структури. Вікова «піраміда» населення України вже до 2022 р. мала нетиповий «урновий» вигляд (звуження у молодших вікових групах та розширення у старших). Воєнні процеси критично загострили ці диспропорції по кількох осях.

По-перше, масовий виїзд жінок репродуктивного віку (25–44 роки) за кордон суттєво зменшив демографічний потенціал цієї ключової когорти. По-друге, загибель та інвалідизація чоловіків призовного і продуктивного віку (22–45 рр.) деформує статево-вікову структуру, що матиме тривалі наслідки для ринку праці і природного відтворення. По-третє, скорочення числа народжень вже сьогодні формує «демографічну яму» у вікових когортах 2022–2025 рр. народження — через 18–20 років ці когорти будуть вступати в репродуктивний вік, і їхня мала чисельність автоматично спричинить ще один спад народжуваності.

Станом на початок 2024 р. частка дітей до 18 років у наявному населенні України оцінюється лише у 15%, тоді як частка осіб 60+ сягає 27% [15]. Коефіцієнт демографічного навантаження (кількість осіб непрацездатного віку на 100 осіб працездатного) погіршується щороку, а у воєнних умовах — особливо стрімко. Медіанний вік жителів країни наразі наближається до позначки 42 роки – рис. 2.1.

Рис. 2.1. Динаміка медіанного віку населення України, років

Така вікова архітектоніка зумовлює критичне зростання коефіцієнта демографічного навантаження на працездатне населення, створюючи додатковий тиск на солідарну систему пенсійного забезпечення та сектор охорони здоров'я.

2.2. Прямі безповоротні втрати населення України внаслідок війни

За даними Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні (ММПЛУ), з 24 лютого 2022 р. по початок 2025 р. в Україні загинули щонайменше 12 654 цивільних особи та отримали поранення 29 392 цивільних [7]. ММПЛУ наполегливо підкреслює, що ці цифри є «значно заниженими», оскільки значна частка загиблих на тимчасово окупованих територіях та у

перші тижні вторгнення не могла бути верифікована через відсутність доступу.

Найбільш кривавим місяцем за всі роки конфлікту став березень 2022 р.: 4 220 загиблих та 3 013 поранених цивільних. Це пояснюється активними міськими боями, масовими обстрілами Маріуполя, Херсона, Харкова та приміських районів Київщини. Надалі місячні показники загибелі мирного населення знизилися до рівня 150–250 осіб на місяць, але так і не припинилися.

У 2024 р. зафіксовано нову тривожну тенденцію: за даними ООН, кількість загиблих і поранених серед цивільного населення зросла на 30% порівняно з 2023 р. [8]. Найбільш постраждалим місяцем 2024 р. став вересень: 208 загиблих та 1 220 поранених. Характерною особливістю є непропорційно висока частка людей похилого віку серед жертв: особи 60+ становлять лише 25% загального населення, але забезпечують майже половину загиблих у прифронтових громадах.

Таблиця 2.2

Динаміка підтверджених цивільних жертв в Україні за даними Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні [7; 8]

Рік / Місяць	Загиблих цивільних	Поранених цивільних	Примітки
Березень 2022	4 220	3 013	Найвищий показник
Разом 2022 рік	≥ 8 300	≥ 12 600	Верифіковані дані ООН
Разом 2023 рік	1 974	6 651	Зниження у 4 рази
Разом 2024 рік	2 088	9 138	Зростання
Разом 2025 рік	2 514	12 142	Рекорд
Сумарно за 2022-2025 рр.	≥ 13 900	≥ 35 500	Реальна цифра вища

За даними Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, 2025 рік став найсмертоноснішим для цивільного населення з початку повномасштабного вторгнення. Протягом 2025 р. загинули щонайменше 2 514 цивільних осіб, ще 12 142 отримали поранення [32]. Загальна кількість жертв серед цивільних у 2025 р. зросла на 31% порівняно з 2024 р. (2 088 загиблих і 9 138 поранених) та на 70% порівняно з 2023 р. (1 974 загиблих і 6 651 поранений). Таким чином, наявна тенденція до зростання цивільних жертв, яка відзначалась у документі для 2024 р., у 2025 р. набула ще більш вираженого характеру.

Ключовими факторами зростання жертв у 2025 р. стали: масштабне використання далекобійної зброї (ракети та баражувальні боєприпаси), яке спричинило 35% усіх цивільних жертв; різке збільшення застосування безпілотників малої дальності, від яких загинули 577 та отримали поранення 3 288 цивільних — що на 120% перевищує показники 2024 р. (226 загиблих, 1 528 поранених) [32]. Загалом до липня 2025 р. кількість верифікованих ООН цивільних жертв (загиблих та поранених) з початку повномасштабного вторгнення перевищила 49 400 осіб, з яких близько 13 900 загинули [33]. Безпрецедентним залишається факт, що особи 60+ становлять понад 45% загиблих у прифронтових районах при загальній частці у 25% від загального населення.

Серед загиблих цивільних у 2025 р. зафіксовано щонайменше 766 дітей (враховуючи поранених — 2 540). Загалом за даними порталу “Діти війни” станом на березень 2026 р. загинули 686 дітей, 2 380 отримали поранення, 2 301 рахується зниклою безвісти.

Офіційна статистика бойових втрат Збройних Сил України є засекреченою та недоступна для публічного аналізу. Водночас ряд медіа та аналітичних центрів оприлюднює оцінки, що базуються на непрямих джерелах. За повідомленням The New York Times із посиланням на аналітиків США (серпень 2023 р.), сукупні втрати обох сторін конфлікту перевищили 500

тис. осіб убитими та пораненими, з яких Україна втратила близько 70 тис. загиблими та 100–120 тис. пораненими. На осінь 2024 р., за незалежними оцінками, загальні втрати обох сторін досягли 1 млн осіб убитими та пораненими [9].

Слід підкреслити виключну дискусійність наведених цифр — вони значно розходяться залежно від джерела і методології підрахунку, а тому потребують критичного сприйняття. Достовірний облік буде можливий лише після завершення бойових дій. Проте навіть нижня межа оцінок — 70 тис. загиблих військових — є колосальною демографічною втратою, особливо враховуючи, що більшість військовослужбовців є чоловіками молодого та середнього репродуктивного віку (22–45 років).

Окремим та особливо болісним виміром прямих демографічних втрат є примусова депортація українських громадян, насамперед дітей. Станом на початок 2026 р. в Україні кількість депортованих перевищила 20 000 осіб [34]. Дослідники Yale Humanitarian Research Lab відстежили понад 30 000 українських дітей, вивезених до Росії та на окуповані території [35]. Серед них — діти-сироти та діти, розлучені з батьками, яким у багатьох випадках відмовляється в інформації про місцеперебування дитини.

Загальна кількість примусово вивезених громадян України на міжнародно визнану територію Росії та Білорусі, за даними УВКБ ООН, перевищує 1,2 млн осіб [11]. Ця цифра включає осіб, що були депортовані проти їхньої волі, а також тих, хто виїхав через «фільтраційні» кордони через відсутність інших маршрутів евакуації. Точне розмежування між примусовими та «квазідобровільними» переміщеннями наразі неможливе через відсутність доступу до документів.

2.3. Аналіз процесів природного відтворення населення

Паралельно з прямими втратами Україна переживає безпрецедентну кризу відтворення населення. Спад народжуваності в Україні є довготривалим трендом, що розпочався з моменту здобуття незалежності (рис. 2.2). У 1990 та 1991 роках фіксувалося 657,2 тис. та 630,8 тис. народжень відповідно, тоді як до 2025 року (без урахування Криму та ТОТ Донеччини і Луганщини) цей показник знизився до 168,8 тис., тобто у 3,7 раза.

У період 1990–2001 років відбулося майже двократне падіння народжуваності (до 376,5 тис. у 2001 році). Надалі спостерігалася висхідна тенденція: у 2002–2005 рр.: зростання з 390,7 тис. до 426,1 тис., 2006–2009 рр.: динаміка збільшення від 460,4 тис. до 512,5 тис. Після незначного спаду у 2010 році, впродовж 2011–2012 років народжуваність становила 502,6 тис. та 520,7 тис. відповідно.

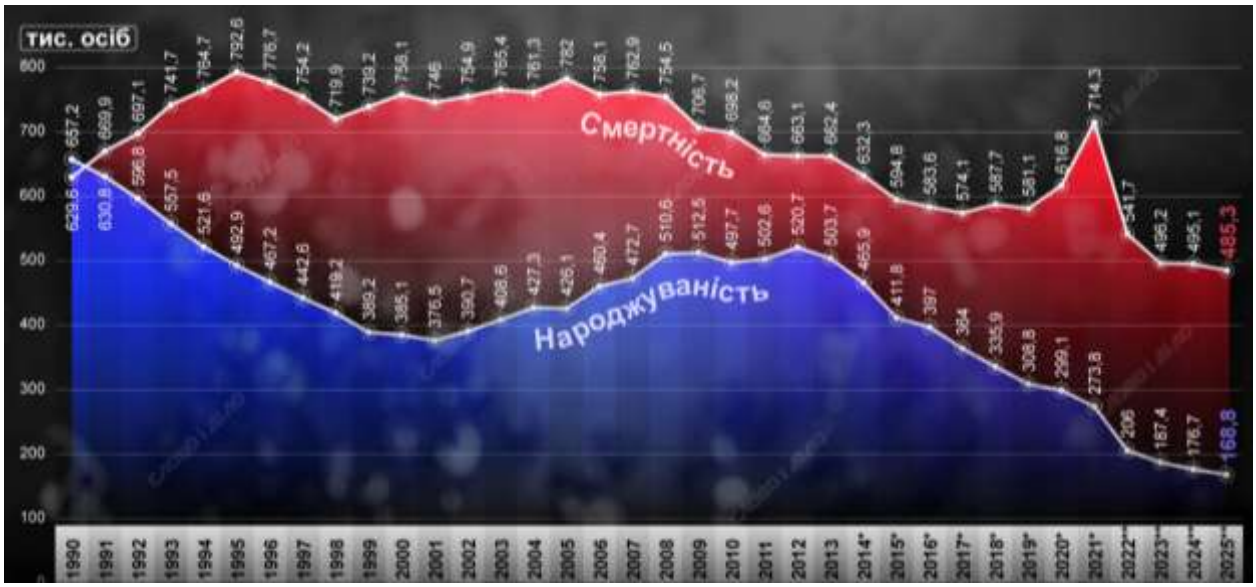

Рис. 2.2. Динаміка народжуваності та смертності в Україні, тис. осіб

Проте з 2014 року (на підконтрольних територіях) фіксується перманентне зниження: 465,9 тис. у 2014 році, 299,1 тис. у 2020 році та 273,8 тис. у 2021 році. Під час повномасштабного конфлікту тренд продовжився (без

врахування даних Криму та чотирьох областей): 2022 рік — 206 тис., 2023 рік — 187,4 тис., 2024 рік — 176,7 тис., 2025 рік — 168,8 тис.

Сумарний коефіцієнт народжуваності — середнє число дітей на одну жінку репродуктивного віку — у 2021 р. становив лише 1,16, що майже вдвічі нижче від рівня простого відтворення (2,1–2,2) [5]. Такий показник ставив Україну в ряд країн із найнижчою народжуваністю у світі ще до початку вторгнення.

Максимальні показники смертності фіксувалися у 1993–2009 роках, коли щорічна кількість померлих перевищувала 700 тисяч осіб, створюючи стабільне переважання над народжуваністю. З 2010 року розпочалося поступове зниження смертності: у 2017 році померло 574,1 тис. осіб, у 2018 — 587,7 тис., у 2019 — 581,1 тис. У 2020–2021 роках під впливом пандемії COVID-19 відбувся суттєвий сплеск смертності — до 616,8 тис. та 714,3 тис. осіб відповідно.

З 2022 року ситуація погіршилася драматично. Скорочення числа народжень є наслідком кількох одночасно діючих факторів. Масова вимушена міграція жінок і дітей за межі держави, мобілізація чоловічого населення до лав Збройних Сил, дезінтеграція сімей, а також перманентний психоемоційний стрес зумовили масове відкладення реалізації репродуктивних планів.

Окремим деструктивним чинником став фізіологічний та психологічний тиск: тривала втома, дефіцит повноцінного харчування в зоні бойових дій та психотравми негативно позначилися на репродуктивному здоров’ї. Зокрема, у демобілізованих військовослужбовців фіксуються розлади фертильності. Психологічні умови (пологи у сховищах або в еміграції) знижують мотивацію до багатодітності. Як наслідок, у 2025 році обсяг народжуваності становив лише 168 778 осіб проти 485 296 випадків смерті.

Найбільш критична депопуляція спостерігається у прифронтових регіонах (схід і південь країни), де через мобілізаційні процеси та еміграцію молоді відбулося вимивання працездатного населення. Наявне сільське

населення старших вікових груп не здатне забезпечити відтворення людського капіталу.

Динаміка числа народжень у 2021–2024 рр. демонструє стрімке і не зупинне погіршення – табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Чисельність народжених та померлих в Україні у 2022-2025 рр., осіб

Рік	Народження	Смерті	Природне скорочення
2022	206 000	~550 000	-344 000
2023	187 000	496 000	-309 000
2024	177 000	495 000	-318 000
2025	168 778	485 296	-316 518

Дані Міністерства юстиції України щодо державної реєстрації актів цивільного стану за 2025 рік підтверджують подальше поглиблення кризи відтворення. Протягом 2025 року в Україні народилося 168 778 дітей, тоді як загальна кількість смертей склала 485 296 осіб [29]. Таким чином, смертність перевищила народжуваність у 2,87 рази — найгірше значення цього показника за весь період повномасштабного вторгнення (у 2024 р. — 2,8 рази). Порівняно з 2024 роком кількість народжень скоротилась ще на 4,5%, продовжуючи тривожну низхідну тенденцію: -24% у 2022 р., -31% у 2023 р., -35% у 2024 р. та -38% у 2025 р. відносно довоєнного показника 2021 р. (271 983 народжень) [30].

Окремої уваги заслуговує той факт, що показник природного скорочення у першому п’ятирічному вимірі (2016–2025 рр.) набув катастрофічного характеру: якщо у 2016 р. щомісяця народжувалося в середньому 32 тис. малюків, то у 2025 р. — лише 14 тис. [31]. Попри незначну стабілізацію темпів падіння народжуваності (за перше півріччя 2025 р. народилося 86 795 дітей, що лише на 1% менше, ніж за аналогічний період

2024 р.), загальна тенденція залишається вкрай негативною. Особливо критичною є ситуація у прифронтових областях: на Донеччині народжуваність за рік знизилась на 47%, на Херсонщині — на 11%, у Чернігівській обл. — на 10% [31].

Сумарний коефіцієнт народжуваності є ключовим інтегральним показником відтворювального потенціалу населення – рис 2.3. Значення нижче 2,1 означає, що кожне наступне покоління буде меншим за попереднє.

У 2020 р. (останній передпандемічний рік) СКН в Україні становив 1,22. Коронавірусна криза та початок нової фази бойових дій на Донбасі у 2021 р. знизили його до 1,16. Повномасштабне вторгнення обвалило показник до 0,7–0,8. [19; 20].

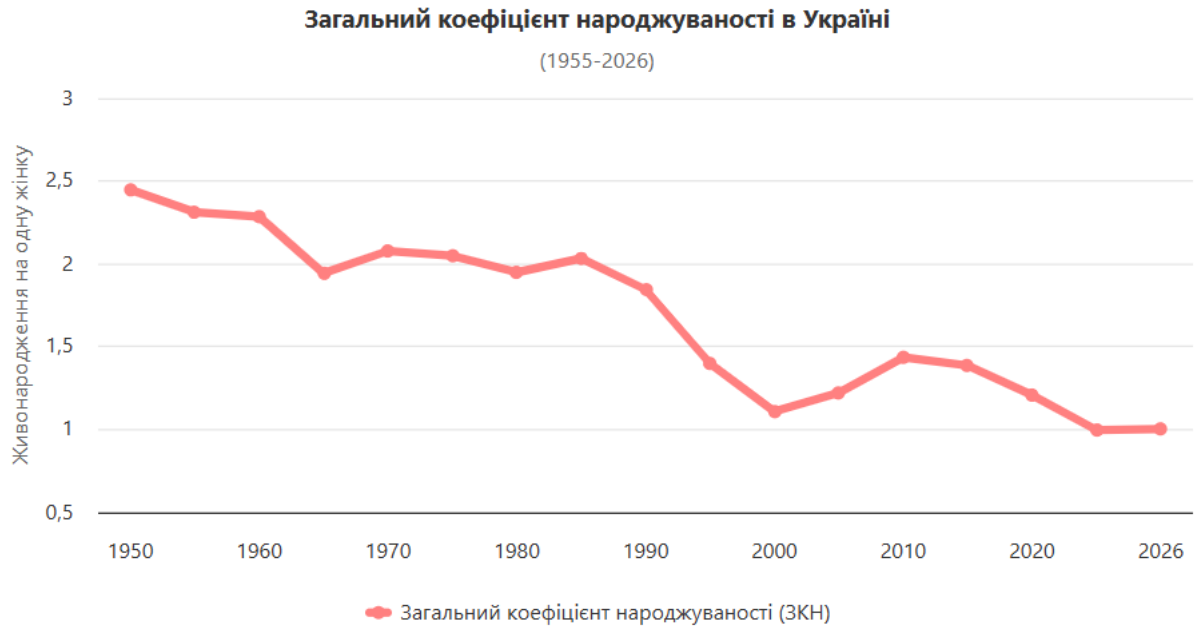

Рис. 2.3. Сумарний коефіцієнт народжуваності в Україні

Для порівняння: середній показник по ЄС становить 1,46; Гонконг (традиційний аутсайдер) — 0,77; Південна Корея — 0,72. Якщо прогноз на 2024 р. підтвердиться, Україна займе перше місце у світі за рівнем депресії народжуваності.

Демограф О. Гладун попереджає про самовідтворюваність демографічного занепаду: прогнозоване скорочення частки вікової групи до

18 років до 12–15% (проти 25% у 1993 р.) до 2035–2037 рр. означає, що при переході цього покоління в репродуктивний вік народжуватиметься ще менше дітей — демографічна хвиля матиме наростаючий негативний характер [21].

2.4. Міграційні втрати України в умовах війни

Вимушена зовнішня міграція є кількісно найзначнішим компонентом демографічних втрат України за всі роки повномасштабного вторгнення. За оцінкою Верховного комісара ООН у справах біженців Філіппо Гранді, відтік населення з України є «найбільш інтенсивною кризою біженців у Європі з часів Другої світової війни» [12]. Порівняно з максимальним показником 2022 р. (60,4 млн біженців у всьому світі), Україна одна генерувала понад 10% загальносвітового потоку вимушених переселенців. Провідний вітчизняний демограф Е.М. Лібанова наголошує, що в умовах поточного конфлікту найнебезпечнішим компонентом є не пряма загибель людей, а міграційні втрати, оскільки адаптований до іноземного середовища мігрант зазвичай не повертається навіть після закінчення збройного протистояння [1].

Найбільша хвиля виїзду припала на березень 2022 р.: лише за цей місяць кордон залишили понад 3 млн громадян. За підрахунками Держприкордонслужби, за весь період з 24 лютого 2022 р. по 31 травня 2024 р. з України виїхало 34,39 млн осіб, а повернулося 30,91 млн, що дає розрахункове сальдо у −3,48 млн осіб [13]. З урахуванням тих, хто виїхав через Росію (за оцінками ЦЕС — 7,4% або ~0,26 млн), а також примусово переміщених, загальна кількість українців за кордоном станом на середину 2024 р. оцінювалася приблизно у 5 млн осіб.

Станом на липень 2025 р. УВКБ ООН зафіксувало 5,7 млн українських біженців у всьому світі, 90% з яких перебували в різних країнах Європи [33]. До кінця 2025 р. кількість зареєстрованих у Європі біженців з України становила 5,2 млн осіб [36]. Паралельно близько 3,7 млн українців залишались

внутрішньо переміщеними особами всередині країни. За оцінкою УВКБ ООН, 12,7 млн осіб потребували в 2025 р. термінової гуманітарної допомоги та захисту [33]. Ці дані свідчать про незначне скорочення зовнішнього міграційного відтоку порівняно з піковими показниками 2022–2023 рр., однак проблема незворотності певної частки міграції залишається вкрай гострою.

За узагальненими розрахунками Центру економічної стратегії, проведеними у межах п'ятої хвилі дослідження, станом на січень 2026 року загальна чисельність українських біженців за кордоном досягла 5,6 мільйона осіб – табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Чисельність українських біженців за кордоном у 2026 р., млн осіб

Українських біженців за кордоном у 2026	**5,6 млн**	(+0,4 млн за рік)
з них:		рік тому:
виїхали через кордони з країнами Європи	4,0	3,7
виїхали до Європи через РФ / Білорусь	0,3	0,2
виїхали до Росії чи Білорусі	1,3	1,3

Джерело: розрахунки Центру економічної стратегії Станом на січень 2026 р. та на кінець листопада 2024 року ("рік тому") [46]

Зазначений показник демонструє тенденцію до подальшого зростання, оскільки порівняно з кінцем 2024 року кількість вимушених мігрантів збільшилася орієнтовно на 400 тисяч осіб, попри загальне зниження інтенсивності виїздів у 2025 році на одну третину.

Структурний аналіз міграційних потоків дозволяє диференціювати загальний масив біженців за географічними векторами виїзду та країнами перебування. Основне ядро емігрантів, що становить близько 4 мільйонів осіб, залишили країну через західні та південно-західні кордони. Крім того, орієнтовно 277 тисяч українських громадян виїхали до держав Європи транзитом через території Російської Федерації або Білорусі, а ще 1,3 мільйона осіб зареєстровані як біженці безпосередньо в цих двох країнах за верифікованими даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. У межах європейського простору ключовими країнами-

реципієнтами залишаються Німеччина, де зосереджено 23 % від загальної кількості європейських біженців, та Польща, яка приймає 19,5 % вимушених мігрантів.

Примітно, що за даними нового соціально-економічного опитування УВКБ ООН (SEIS, 2025), 57% українських біженців у Європі вже є зайнятими, однак їхній рівень зайнятості на 22 в.п. поступається відповідним показникам жителів країн-реципієнтів [40]. Цей факт засвідчує прогресуючу інтеграцію мігрантів у ринки праці приймаючих країн, що ще більше знижує ймовірність їхнього повернення — тенденція, яка підсилює песимістичний сценарій щодо масштабів незворотних демографічних втрат.

Якісні характеристики мігрантів вказують на високі ризики довгострокових демографічних втрат через специфіку статево-вікової структури вибулих осіб – рис .2.4.

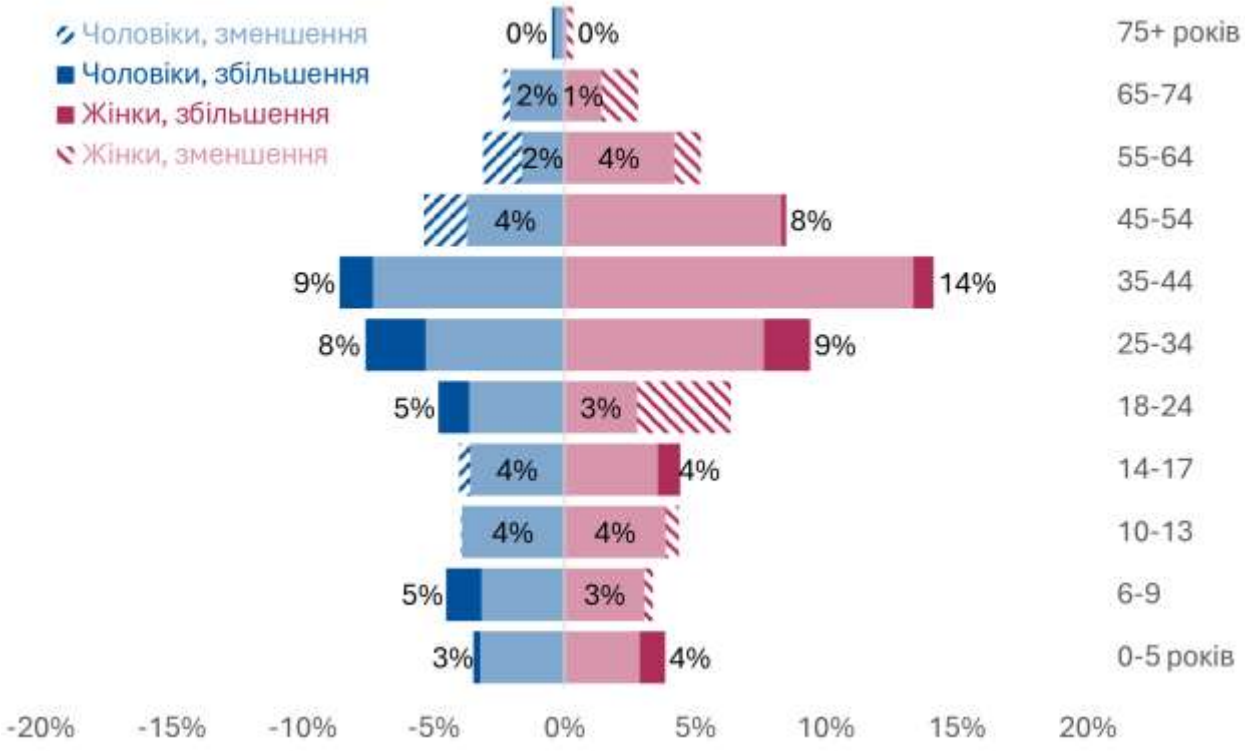

Рис.2.4. Зміни у статево-віковій структурі біженців у грудні 2025–січні 2026 року порівняно з листопадом-груднем 2024 року [46]

Доросле жіноче населення становить 40 % від загального масиву біженців, тоді як частка неповнолітніх дітей віком до 18 років фіксується на рівні 31 %, що сукупно еквівалентно понад 1,7 мільйона осіб.

Помітною зміною за рік є скорочення частки біженців старше 45 років. Це збігається із загальною тенденцію на більшу схильність старших українців до повернення та може свідчити про часткове повернення українців цього віку з-за кордону. Дві третини — 66% — українських біженців це працездатне населення віком 18-65 років. Молодь — люди віком до 35 років — становить понад половину всіх українських біженців (56%).

Протягом 2025 року також зафіксовано зростання питомої ваги виїзду повних родин (до 25 % порівняно з 17 % у попередні періоди), а також збільшення частки одиноких людей або сімейних пар без дітей. За територіальним походженням до виїзду переважали мешканці міських агломерацій, натомість жителі сільської місцевості складають лише десяту частину від загального обсягу емігрантів. До початку повномасштабного конфлікту 24 % біженців проживали в Києві та Київській області, а 52 % представляли південні та східні регіони України.

Перспективи реемігрції рис. 2.5 та пов'язані з цим макроекономічні загрози залишаються ключовим чинником невизначеності для стратегії відновлення.

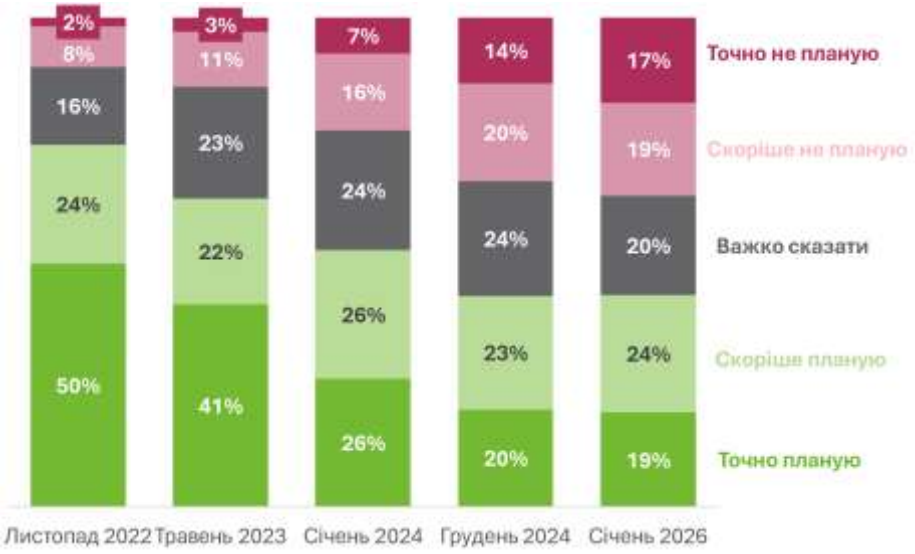

Рис. 2.5. Наміри повернутись в Україну за хвилями дослідження [46]

Наміри щодо повернення в Україну стабілізувалися: близько 43 % опитаних висловлюють готовність повернутися, тоді як 36 % респондентів не пов'язують своє майбутнє з Україною. При цьому майже 80 % осіб, які планують реемігрaцію, пов'язують цей крок виключно з повним завершенням воєнних дій та відновленням безпечного середовища – рис. 2.6.

Рис. 2.6. Відповідь на запитання «Які з цих факторів можуть стимулювати Вас повернутись в Україну?», % від загальної кількості респондентів [46]

За розрахунками ЦЕС (рис. 2.7), після закінчення війни за кордоном (без врахування РФ та Білорусі) залишиться 2,1 млн українців за оптимістичного сценарію, 2,7 млн – за середнього та 3,0 млн – за песимістичного (рис. 2.7). Відповідно, повернеться в Україну 2,2 млн за оптимістичного сценарію, 1,6 млн – за середнього та 1,3 млн – за песимістичного сценарію [46].

Більш схильні до повернення є люди старшого віку – рис. 2.8. В оптимістичному сценарії повернеться більшість українців віком старше 35 років: 51% біженців віком 35-49 років, 65% віком 50-65 років та 84% віком старше 65 років.

Рис. 2.7 Порівняння оцінок кількості українців, які залишаться за кордоном, між хвилями опитування, за сценаріями, млн осіб [46]

Рис. 2.8. Розподіл українців, які планують повернутися до України чи залишитися за кордоном відповідно до вікової групи, за середнім сценарієм, % [46]

Водночас молодь значно більш неохоча повертатись – від близько 25% у песимістичному сценарії до 45% в оптимістичному сценарії. За різними сценаріями за кордоном залишиться близько 180-240 тис. українців віком 18-24 роки, 410-550 тис. – віком 25-34 років, 640-930 тис. – віком 35-49 років, 175-310 тис. – віком 50-65 років та 22-70 тис. українців старше 65 років.

Неповернення значної частини громадян, здатне спричинити значні втрати для економіки України – табл. 2.5

Таблиця 2.5.

Економічні втрати від неповернення біженців

Економічні втрати	Оптимістичний	Середній	Песимістичний
Споживчі втрати (% від довоєнного ВВП)	2,3	3,0	3,4
Споживчі втрати (% від ВВП 2023 року)	4,9	6,3	7,1
Втрати від зменшення кількості робочої сили (% від довоєнного ВВП)	5.5	7.2	8.1
Втрати від зменшення кількості робочої сили (% ВВП 2023 року)	6.5	8,4	9.5

За прогностичними моделями економістів, здатне спричинити щорічні втрати валового внутрішнього продукту України в діапазоні від 2,3 % до 9,5 % залежно від обраного сценарію інтеграції біженців у країнах перебування та ефективності урядових програм стимулювання людського капіталу.

РОЗДІЛ 3
СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ СТАБІЛІЗАЦІЇ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

Сучасна демографічна ситуація в Україні характеризується комплексом глибоких кризових явищ, які суттєво загострилися внаслідок повномасштабної збройної агресії. Головними деструктивними чинниками виступають безпрецедентні масштаби вимушеної зовнішньої міграції, депопуляція, падіння рівня народжуваності нижче критичної межі відтворення, а також високий рівень передчасної смертності, зокрема серед чоловіків працездатного віку. Відповіддю на ці системні виклики стала розроблена Міністерством соціальної політики України та затверджена Урядом Стратегія демографічного розвитку України до 2040 року [29]. Цей стратегічний документ визначає ключові вектори та наскрізні умови, спрямовані на досягнення демографічної стійкості, збереження людського капіталу та створення середовища, сприятливого для життєдіяльності та самореалізації громадян.

Першочерговим стратегічним напрямом виступає створення передумов для міграційного приросту населення та системне зниження масштабів відтоку українських громадян за кордон. Державна політика у цій сфері переорієнтовується з пасивного спостереження на активне стимулювання повернення вимушених мігрантів та інтеграцію української діаспори. Першим завданням у межах цієї цілі є розроблення та впровадження комплексних регіональних програм реінтеграції мігрантів. Це передбачає створення системи «єдиного вікна» для громадян, які повертаються, що включає надання первинної правової допомоги, верифікацію та визнання іноземних документів про освіту та професійну кваліфікацію за спрощеною процедурою, а також надання тимчасової фінансової підтримки на період адаптації. Інституційним підґрунтям для цього має стати розбудова мережі центрів реінтеграції на базі Державної служби зайнятості та органів місцевого самоврядування.

Другим ключовим завданням є стимулювання економічної активності репатріантів. Держава розгортає систему цільових грантів для відкриття власної справи особами, які повернулися з-за кордону, зокрема через розширення діючих програм на зразок «єРобота». Передбачається впровадження механізмів податкових канікул або преференційних ставок оподаткування для суб'єктів малого та середнього бізнесу, заснованих репатріантами, на строк до трьох років. Окремим напрямом є стимулювання внутрішньої міграції до регіонів, що потребують пріоритетного відновлення, шляхом надання підйомних виплат та компенсації витрат на переїзд.

Третім завданням є розбудова цифрової екосистеми взаємодії з українською діаспорою та тимчасово переміщеними особами за кордоном. Йдеться про створення спеціалізованих модулів у межах державного порталу «Дія», які дозволять громадянам дистанційно моніторити ринок праці в Україні, отримувати пропозиції щодо працевлаштування у державному та приватному секторах, укладати попередні трудові договори, а також бронювати житло за програмами доступної оренди чи лізингу до моменту фізичного перетину кордону.

Четверте завдання полягає у збереженні національної та культурної ідентичності українців за кордоном як передумови їхнього майбутнього повернення. Держава фінансуватиме та організаційно підтримуватиме мережу українських суботніх і недільних шкіл, культурних центрів, забезпечуватиме доступ до українського інформаційного продукту та дистанційних освітніх платформ для дітей мігрантів, щоб запобігти їхній повній асиміляції в країнах перебування.

Очікуваними результатами реалізації цієї цілі є досягнення стійкого позитивного сальдо міграції, повернення щонайменше третини вимушених мігрантів у перші п'ять років після стабілізації безпекової ситуації, а також суттєве зниження еміграційних намірів серед молоді та кваліфікованих фахівців.

Падіння сумарного коефіцієнта народжуваності в Україні до критичних показників потребує переходу від застарілих моделей прямого фінансового субсидування до формування сприятливої соціально-економічної екосистеми батьківства. Метою цієї цілі є усунення структурних, інфраструктурних та психологічних бар'єрів, які стримують родини від народження першої та наступних дітей.

Перше завдання охоплює забезпечення фінансової спроможності та самодостатності сімей з дітьми. Поруч із модернізацією системи державної допомоги при народженні дитини та її індексацією відповідно до рівня інфляції, впроваджуються прогресивні інструменти податкового стимулювання. Це включає запровадження сімейного оподаткування із прогресивним зниженням податкового навантаження на доходи фізичних осіб залежно від кількості неповнолітніх дітей у родині, а також надання цільових субсидій на оплату житлово-комунальних послуг для багатодітних сімей без прив'язки до їхнього поточного доходу. З метою стимулювання народжуваності з 1 січня 2026 року урядом збільшено обсяг одноразової допомоги при народженні дитини до 50 тисяч гривень, а щомісячні виплати до досягнення дитиною однорічного віку — до 7 тисяч гривень.

Другим завданням є розвиток доступної та гнучкої інфраструктури догляду за дітьми раннього віку. Державна політика спрямовується на розширення мережі закладів дошкільної освіти, стимулювання створення корпоративних дитячих садків та кімнат догляду за дітьми безпосередньо на підприємствах та в установах. Нормативно врегульовується та фінансово підтримується інститут професійних нянь (програма «Муніципальна няня») з розширенням категорій сімей, які мають право на компенсацію таких послуг. Обов'язковою умовою для всіх нових та реконструйованих закладів освіти є наявність сучасних безпечних укриттів.

Третім завданням є забезпечення гармонійного поєднання професійних та сімейних обов'язків для обох батьків. Законодавчо закріплюються додаткові гарантії для працівників із сімейними обов'язками: обов'язкове право на

дистанційну або надомну роботу, запровадження гнучких графіків робочого часу, розширення практики використання неповного робочого дня із збереженням соціальних гарантій. Особлива увага приділяється популяризації відповідального батьківства серед чоловіків шляхом стимулювання використання ними відпусток по догляду за дитиною та впровадження європейських стандартів батьківських відпусток (paternity leave).

Четверте завдання фокусується на охороні репродуктивного здоров'я та розвитку допоміжних репродуктивних технологій (ДРТ). Держава забезпечує повне фінансування у межах Програми медичних гарантій першого курсу лікування безпліддя із застосуванням ДРТ для сімейних пар. Впроваджуються масові безкоштовні програми скринінгу репродуктивного здоров’я для молоді, модернізується інфраструктура перинатальних центрів та пологових будинків, впроваджуються сучасні клінічні протоколи ведення вагітності та пологів, орієнтовані на безпеку та психологічний комфорт жінки.

Очікуваним результатом є поступове наближення сумарного коефіцієнта народжуваності до цільового орієнтиру, визначеного Стратегією, мінімізація відсотка сімей, які перебувають за межею бідності через народження дитини, та забезпечення стовідсоткового охоплення дітей якісними послугами дошкільної освіти.

Високий рівень передчасної смертності, особливо серед чоловіків працездатного віку, є хронічною деформацією вітчизняного демографічного профілю, яка катастрофічно загострилася внаслідок бойових дій. Стратегічний підхід до вирішення цієї проблеми базується на переході від лікувальної моделі охорони здоров'я до профілактично-інтегративної, яка охоплює всі сфери життєдіяльності людини.

Першим завданням є кардинальна трансформація системи первинної медичної допомоги з орієнтацією на превенцію. Запроваджуються обов'язкові щорічні безоплатні чекапи (медичні огляди) для населення, диференційовані за віком та статтю, спрямовані на раннє виявлення онкологічних, серцево-судинних захворювань та цукрового діабету. Фінансові стимули для сімейних

лікарів прив'язуються до рівня охоплення їхніх пацієнтів профілактичними оглядами та вакцинацією. Розширюється державна програма «Доступні ліки» для забезпечення постійного безкоштовного або пільгового доступу до медикаментів для хворих на хронічні недуги.

Другим завданням є формування середовища, сприятливого для здорового способу життя (ЗСЖ). Держава застосовує жорсткі регуляторні та фіскальні інструменти, включаючи підвищення акцизів на алкогольну та тютюнову продукцію, обмеження реклами шкідливих продуктів, впровадження обов'язкового маркування вмісту трансжирів та цукру в продуктах харчування. Водночас розбудовується доступна спортивна інфраструктура в громадах, створюються умови для масового спорту та активного відпочинку.

Третім завданням є розгортання загальнонаціональної системи охорони ментального здоров'я. У межах Всеукраїнської програми ментального здоров'я створюються спеціалізовані центри психологічної підтримки та реабілітації в кожній територіальній громаді. Впроваджуються програми психологічної декомпресії та реінтеграції для ветеранів війни, членів їхніх сімей та осіб, які постраждали від окупації чи обстрілів. Психологічна допомога інтегрується в систему первинної медичної допомоги та заклади освіти.

Четверте завдання полягає у модернізації систем реабілітації, протезування та довготривалого догляду. Передбачається створення мережі надсучасних реабілітаційних центрів державного та регіонального рівнів, повне державне фінансування високотехнологічного протезування із залученням міжнародних інноваційних рішень, а також розвиток ринку послуг професійного догляду для осіб, які повністю або частково втратили працездатність та мобільність.

П'яте завдання спрямоване на зниження рівня смертності від зовнішніх причин, включаючи дорожньо-транспортні пригоди та травматизм на виробництві. Це реалізується через посилення контролю за дотриманням правил безпеки праці, впровадження концепції «Vision Zero» (нульова

смертність на дорогах) в інфраструктурному плануванні, підвищення рівня безпеки транспортних засобів та автоматизацію контролю дорожнього руху.

Очікуваними результатами є суттєве зростання показника очікуваної тривалості здорового життя, зниження коефіцієнтів смертності у працездатному віці, зменшення поширеності ментальних розладів та формування стійкої національної культури самозбереження.

Прогресуюче старіння населення є об'єктивним глобальним трендом, який в Україні має більш гострі прояви через економічні обмеження. Державна політика у межах цієї цілі спрямована на руйнацію стереотипів щодо пасивності літнього віку, подолання ейджизму та трансформацію старшого покоління в активний суб'єкт соціально-економічного розвитку.

Перше завдання передбачає реформування системи пенсійного забезпечення та соціального захисту з метою подолання бідності серед осіб похилого віку. Стратегія закладає перехід до трирівневої пенсійної системи із обов'язковим впровадженням другого (накопичувального) рівня та стимулюванням розвитку недержавного пенсійного забезпечення. Забезпечується регулярна та прозора індексація солідарних пенсій, а також запроваджуються механізми адресної соціальної допомоги для одиноких пенсіонерів, чий дохід є нижчим за реальний прожитковий мінімум.

Другим завданням є стимулювання тривалішої трудової та економічної активності літніх людей. Держава розробляє та фінансує програми «навчання протягом усього життя» (lifelong learning), які включають безкоштовні курси цифрової грамотності, іноземних мов, фінансової безпеки та освоєння нових професій, адаптованих до можливостей старшого віку. Впроваджуються механізми фінансового заохочення для роботодавців, які працевлаштовують осіб передпенсійного та пенсійного віку, а також фінансують адаптацію та ергономічну модернізацію їхніх робочих місць.

Третім завданням є розвиток системи інтегрованих соціально-медичних послуг за місцем проживання. Замість застарілої інтернатної моделі пріоритет надається розвитку послуг у громаді: створенню денних центрів активності

для літніх людей, організації груп взаємодопомоги, розвитку університетів третього віку, розширенню мережі мобільних медичних бригад та впровадженню технологій телемедицини для моніторингу стану здоров'я літніх осіб у віддалених та сільських населених пунктах.

Четверте завдання фокусується на залученні літніх людей до громадського життя та волонтерської діяльності. Держава підтримуватиме проєкти, що сприяють міжгенераційному діалогу, передачі досвіду та знань від старшого покоління молоді, створенню соціальних підприємств, де літні люди можуть реалізувати свій потенціал без надмірного фізичного навантаження.

Очікуваними результатами є підвищення рівня зайнятості серед осіб віком 60 років і старше, зниження рівня соціальної ізоляції літніх людей, покращення суб'єктивного сприйняття ними якості власного життя та стабілізація фінансового стану пенсійної системи.

В умовах дефіциту робочої сили, зумовленого міграцією та мобілізаційними процесами, критично важливим стає повне використання внутрішнього трудового потенціалу суспільства. Ця ціль передбачає ліквідацію будь-яких дискримінаційних та інфраструктурних бар'єрів, які обмежують доступ громадян до продуктивної зайнятості.

Перше завдання полягає у масштабній інтеграції у ринок праці внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та ветеранів війни. Держава впроваджує програми професійної орієнтації, прискореного перенавчання та сертифікації навичок для цих категорій населення відповідно до актуальних потреб економіки відновлення. Для ветеранів розробляються спеціалізовані курси з підприємництва, надаються пільгові довгострокові кредити на розвиток бізнесу, а компаніям, які беруть на роботу ветеранів, надаються компенсації єдиного соціального внеску (ЄСВ) або прямі субсидії на заробітну плату.

Другим завданням є забезпечення інклюзивності ринку праці для осіб з інвалідністю. Відбувається реформування системи квотування робочих місць: замість неефективних штрафів запроваджується модель позитивного

стимулювання та співфінансування. Держава компенсує роботодавцям до 100% витрат на облаштування спеціальних робочих місць для осіб з інвалідністю (встановлення пандусів, підйомників, спеціального програмного забезпечення, адаптованих меблів). Розвивається інститут супроводу на робочому місці.

Третім завданням є подолання гендерних розривів у сфері зайнятості та оплати праці. Реалізуються заходи щодо повної ліквідації розриву в оплаті праці чоловіків та жінок за аналогічну роботу, стимулюється залучення жінок до високотехнологічних та інженерних галузей (STEM-освіта). Впроваджуються державні програми підтримки жіночого підприємництва, зокрема у сільській місцевості.

Четверте завдання охоплює модернізацію інститутів ринку праці та подолання структурного безробіття. Це передбачає трансформацію Державної служби зайнятості у сучасне сервісне рекрутингове агентство, масштабне впровадження дуальної форми освіти, коли теоретичне навчання у професійно-технічних та вищих закладах освіти безпосередньо поєднується з практичною роботою на виробництві, а також створення системи оперативного прогнозування потреб ринку праці на середньострокову перспективу.

Очікуваними результатами є суттєве зниження рівня безробіття, розширення кола економічно активного населення, успішна професійна реінтеграція ветеранів та ВПО, ліквідація дефіциту кадрів у стратегічних галузях економіки.

Ефективність впровадження усіх п'яти стратегічних цілей критично залежить від формування цілісної системи наскрізних умов, які виступають фундаментом для демографічної стабілізації та роблять державу привабливою для довгострокового планування життя.

ВИСНОВКИ

У широкому розумінні демографічні втрати охоплюють усі форми незворотного або потенційно незворотного скорочення чисельності та погіршення якісних характеристик людського потенціалу держави, включаючи вимушену міграцію, падіння народжуваності та деформацію вікової структури.

Повномасштабне вторгнення 2022 року нашарувалося на вже деформовану демографічну структуру і перетворило хронічну депопуляцію на демографічну катастрофу. Чисельність населення на підконтрольній Україні території скоротилася з 41,1 млн осіб на початок 2022 р. до 28–30,5 млн осіб за різними оцінками у 2025–2026 рр. За узагальненими розрахунками, сукупні демографічні втрати (включаючи прямі втрати, зниження народжуваності та неповернення мігрантів) сягнули приблизно 10 млн осіб, а через війну Україна втратила близько 40% працездатного населення.

За верифікованими даними Моніторингової місії ООН, з лютого 2022 р. по початок 2025 р. загинули щонайменше 13900 цивільних особи, понад 35500 отримали поранення, однак реальні показники значно перевищують ці цифри через неможливість верифікації загиблих на окупованих територіях.

Криза природного відтворення набула безпрецедентного характеру. Сумарний коефіцієнт народжуваності впав до 0,7–0,8 — найнижчого рівня у світі, удвічі нижчого від довоєнного показника 1,16 і майже втричі нижчого за рівень простого відтворення. У 2025 р. в Україні народилося лише 168 778 дітей, тоді як кількість смертей склала 485 296 осіб — смертність перевищила народжуваність у 2,87 разу. Порівняно з довоєнним 2021 р. кількість народжень скоротилася на 38%. через 18–20 років спровокує ще один спад народжуваності при вступі малочисельних когорт у репродуктивний вік.

Вимушена зовнішня міграція є кількісно найзначнішим компонентом демографічних втрат. Станом на початок 2026 р. за кордоном (переважно в країнах ЄС) перебували 5,6 млн українських біженців, причому їхня чисельність зросла на 0,4 млн порівняно з кінцем 2024 р. Після закінчення війни за кордоном залишаться від 2,1 (оптимістичний сценарій) до 3,0 млн (песимістичний) осіб, а щорічні економічні втрати від неповернення складуть від 2,3% до 9,5% ВВП залежно від сценарію.

Чинниками, що утримують більшість біженців від повернення, є насамперед безпекові: продовження бойових дій і страх за власну безпеку (58% респондентів), проблеми з інфраструктурою (41%), загроза мобілізації для чоловіків (29%). Водночас значну роль відіграють «м'які» невоєнні чинники: краща якість життя за кордоном (58%), успішна адаптація (27%). Стимулом до повернення для більшості є саме завершення активної фази бойових дій (50%), відсутність повітряних атак (35%), а також покращення економічної ситуації та євроінтеграція України.

Відповіддю на демографічні виклики стала Стратегія демографічного розвитку України до 2040 року, затверджена Кабінетом Міністрів у вересні 2024 р. Вона визначає п'ять стратегічних цілей: міграційний приріст і повернення вимушених мігрантів; підтримка народжуваності та сімей із дітьми; зниження передчасної смертності; активне довголіття; інклюзивний ринок праці. Реалізація стратегії передбачає понад 260 конкретних заходів із визначеними виконавцями і строками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інститут демографії та проблем якості життя НАН України. Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року (аналітичні матеріали). URL: https://idss.org.ua .

2. Державна служба статистики України. Демографічний щорічник «Населення України» за 2021 рік. Київ, 2022. URL: https://ukrstat.gov.ua .

3. Державна служба статистики України. Чисельність наявного населення на 1 лютого 2022 р. URL: https://stat.gov.ua .

4. Лозова Л.В. Вимушені міграції українського народу: історична ретроспектива XX–XXI ст. та сучасні виклики. Вісник Одеського національного університету. Геогр. та геол. науки. 2023. Вип. 2 (43). С. 37–48.

5. Народжуваність в Україні 2021 рік. Держстат України. URL: https://ukrstat.gov.ua .

6. Лібанова Е.М. Про оцінювання масштабів і наслідків вимушених зовнішніх міграцій населення України. Вісник НАН України. 2022. Вип. 5. С. 17–23.

7. Управління Верховного комісара ООН з прав людини. Моніторингова місія з прав людини в Україні. Звіти 2022–2025. URL: https://ukraine.un.org .

8. ООН: кількість загиблих і поранених серед цивільних в Україні зросла на 30% у 2024 р. Радіо Свобода. 18 лютого 2025. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/news-oon-ukraina-tsyvilni-viyna/33318629.html .

9. Втрати у російсько-українській війні (з 2014). Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Втрати_у_російсько-українській_війні .

10. Народжуваність в Україні. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Народжуваність_в_Україні .

11. UNHCR Ukraine Refugee Situation. URL: https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine .

12. Громадянська мережа ОПОРА. Кількість українців та їхня міграція за кордон через війну. URL: https://www.oporaua.org/viyna/kilkist-ukrayintsiv-ta-yikh-migratsiia-za-kordon .

13. Державна прикордонна служба України. Дані щодо перетину державного кордону. URL: https://dpsu.gov.ua .

14. Національний банк України. Щомісячний макроекономічний та монетарний огляд. Вересень 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MMR_2024-09.pdf .

15. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. Ситуація в Україні: зведені дані по Європі станом на 18.11.2024. URL: https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine .

16. Центр економічної стратегії. Українські біженці: майбутнє за кордоном та плани на повернення (третя хвиля опитування, грудень 2023 — січень 2024). Київ, 2024. URL: https://ces.org.ua/ukrainian_refugees_third_wave_research/ .

17. Texty.org.ua. Три важливі демографічні показники. 2023-го народилося найменше дітей за останні 300 років. 9 квітня 2024. URL: https://texty.org.ua/articles/112194 .

18. Forbes Ukraine. Смертність в Україні майже втричі перевищила народжуваність у 2024-му. 31 січня 2025. URL: https://forbes.ua/news/smertnist-v-ukraini-mayzhe-utrichi-perevishchila-narodzhuvanist-u-2024-mu .

19. LB.ua. Через війну в Україні коефіцієнт народжуваності становить менше 1 на одну жінку. 3 жовтня 2024. URL: https://lb.ua/society/2024/10/03/637947_cherez_viynu_ukraini_koefitsiient.html .

20. Словоіділо. Народжуваність в Україні 2023–2024. 11 квітня 2024. URL: https://www.slovoidilo.ua/2024/04/11/novyna/suspilstvo/ukrayini-odyn-najnyzhchyx-rivniv-narodzhuvanosti-sviti-doslidzhennya .

21. Гладун О. Як скоротилась чисельність населення України за два роки повномасштабної війни. Слово і діло. 26 лютого 2024. URL: https://www.slovoidilo.ua/2024/02/26 .

22. УНІАН. Населення України станом на кінець 2024 р. 25 грудня 2024. URL: https://www.unian.ua/society/naselennya-ukrajini-skilki-lyudey-prozhivaye-v-krajini-v-2024-roci-12865014.html .

23. Кабінет Міністрів України. Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 р. Розп. від 30 вересня 2024 р. № 922-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-2024-%D1%80 .

24. Українська правда. Життя. ООН прогнозує скорочення населення України до 15 млн у 2100 р. 15 липня 2024. URL: https://life.pravda.com.ua/society/naselennya-ukrajini-mozhe-skorotitis-do-15-milyoniv-u-2100-roci .

25. Потапенко В., Головка А., Валевський О. та ін. Вплив міграції на соціально-економічну ситуацію в Україні. Аналіт. доп. Київ: НІСД, 2023. 33 с.

26. Юрчишин В. та ін. Вплив міграційних процесів на перебіг повоєнного відновлення України. Київ: Центр Разумкова, 2023. 266 с.

27. РБК-Україна. Населення України скоротилося до 31,1 млн осіб. 2 жовтня 2024. URL: https://www.rbc.ua/rus/news/skilki-naselennya-ukrayini-otsinka-sogodni-1727847652.html .

28. Forbes Ukraine. Народжуваність в Україні скоротилась на третину від довоєнного рівня. 31 січня 2024. URL: https://forbes.ua/news/narodzhuvanist-v-ukraini-skorotilasya-na-tretinu-vid-dovoennogo-rivnya .

29. Про затвердження Стратегії демографічного розвитку України на період до 2040 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 верес. 2024 р. № 922-р. Урядовий кур'єр. 2024. № 201.

30. Duflu.org.ua. Статистика народжуваності в Україні: тенденції та реалії 2026. 15 квітня 2026. URL: https://duflu.org.ua/statystyka-narodzhuvanosti-v-ukrayini-tendencziyi-ta-realiyi-2026/ .

31. Resonance.ua. Народжуваність в Україні: демографічні зміни 2025 року. 18 липня 2025. URL: https://resonance.ua/narodzhuvanist-v-ukraini-za-10-rokiv-vpa/ .

32. Gwara Media. В ООН зафіксували різке зростання жертв серед цивільних в Україні у 2025 році. 13 січня 2026. URL: https://gwaramedia.com/v-oon-zafiksuvali-rizke-zrostannya-zhertv-sered-czivilnih-v-ukra%D1%97ni-u-2025-roczi/ .

33. УВКБ ООН. Україна: загальні відомості. Оновлено у липні 2025. URL: https://www.unhcr.org/where-we-work/countries/ukraine .

34. Українська правда. Газпром та Роснефть фінансують депортацію та перевиховання українських дітей. 15 квітня 2026. URL: https://www.pravda.com.ua/columns/2026/04/15/8030239/ . (з посиланням на дані порталу "Діти війни" та Yale Humanitarian Research Lab).

35. CT Mirror. Yale lab, Ukrainian groups cast light on abductions by Russians. 28 квітня 2026. URL: https://ctmirror.org/2026/04/28/yale-humanitarian-research-lab-ukraine-kidnapped-children/ .

36. УВКБ ООН. Регіон Європи: статистика та тенденції. Ситуація в Україні, грудень 2025. URL: https://www.unhcr.org/where-we-work/regions/europe .

37. Rozvytok.in.ua. Населення України 2025: скільки людей живе зараз. 8 травня 2026. URL: https://rozvytok.in.ua/naselennya-ukrayiny-2025-skilky-lyudej-zhyve-zaraz/ .

38. Fakty.com.ua. Скільки людей живе в Україні 2025 року: оцінка демографа (Гладун О.). 24 листопада 2025. URL: https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20251124-skilky-lyudej-prozhyvaye-v-ukrayini-i-skilky-zalyshytsya-pislya-vijny-dani-demografa/ .

39. Українська правда. Держстат планує оцінити чисельність населення України до кінця 2025 року. 27 серпня 2025. URL: https://life.pravda.com.ua/society/do-kincya-2025-roku-v-ukrajini-ocinyat-kilkist-naselennya-309997/ .

40. УВКБ ООН. Соціально-економічне опитування (SEIS) 2025: зайнятість біженців з України в Європі. 29 січня 2026. URL: https://data.unhcr.org/en/country/ukr .

41. Чепурко, Г. (2025). Виклики й загрози демографічній стійкості України під час війни. ResearchGate. URL: https://www.researchgate.net/publication/393098127 .

42. Khazaishvili, Y.M. (2019). Демографічна безпека України: індикатори, рівень, загрози. Демографія та соціальна економіка, № 2 (36). URL: https://dse.org.ua/arhcive/36/5.pdf .

43. Kulu, H. et al. (2023). The war, refugees, and the future of Ukraine's population. Population, Space and Place. DOI: https://doi.org/10.1002/psp.2656 .

44. UNFPA EECA. Ukraine's demographic challenges deepen amidst ongoing war. 22 жовтня 2024. URL: https://eeca.unfpa.org/en/news/ukraines-demographic-challenges-deepen-amidst-ongoing-war .

45. Лібанова, Е.М. (2022). Про оцінювання масштабів і наслідків вимушених зовнішніх міграцій населення України. Вісник НАН України, Вип. 5. С. 17–23.

46. Центр економічних стратегій. Українські біженці. П'ята хвиля дослідження. 2026. URL: https://ces.org.ua/ukrainian-refugees-fifth-wave/

47. Knutson, B.W., & Alexander, S. (2025). Excess Mortality Estimation. Annual Review of Statistics and Its Application. DOI: https://doi.org/10.1146/annurev-statistics-112723-034236 .

48. IHME demCore. Cohort Component Method of Population Projection (CCMPP). URL: https://ihmeuw-demographics.github.io/demCore/articles/ccmpp.html .

49. Vienna Institute for International Economic Studies (wiiw). The Demographic Challenges to Ukraine's Economic Reconstruction. 2023. URL: https://wiiw.ac.at/the-demographic-challenges-to-ukraine-s-economic-reconstruction-dlp-6620.pdf .

50. Братусь, О.В. та ін. Можливості використання великих даних у рамках статистичного вивчення населення в умовах війни. Демографія та соціальна економіка. 2023. URL: https://www.researchgate.net/publication/371340675 .